

JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MIGRATSIYA JARAYONLARINING O'RNI VA TA'SIRI

O'zbekiston Respublikasi

Jamoat xavfsizligi universiteti

kursanti Abduganiyeva Salmira

Abdurazzoq qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada globallashuv sharoitida migratsiya jarayonlarining jamoat xavfsizligiga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Migratsiyaning ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy omillari o'rganilib, jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi hamda migrantlarning ijtimoiy moslashuvi bo'yicha amaliy takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: *migratsiya, jamoat xavfsizligi, globallashuv, nolegal migratsiya, huquqbuzarliklar profilaktikasi, ijtimoiy moslashuv, transmilliy jinoyatchilik.*

Аннотация: В данной статье научно анализируется влияние миграционных процессов на общественную безопасность в условиях глобализации. Изучены социальные, экономические и правовые факторы миграции, а также представлены практические предложения по поддержанию общественного порядка, профилактике правонарушений и социальной адаптации мигрантов.

Ключевые слова: *миграция, общественная безопасность, глобализация, нелегальная миграция, профилактика правонарушений, социальная адаптация, транснациональная преступность.*

Globallashuv va transmilliy aloqalar jadal rivojlanayotgan XXI asrda migratsiya jarayonlari insoniyat taraqqiyotining eng dolzarb va ajralmas omillaridan biriga aylandi. Bugungi kunda dunyo bo'ylab millionlab insonlar iqtisodiy ehtiyojlar, ijtimoiy-siyosiy vaziyat, hududiy ziddiyatlar yoki ekologik sabablarga ko'ra o'z yashash joylarini o'zgartirmoqda. Ushbu ko'lamli hududlararo va davlatlararo demografik harakatlar nafaqat alohida shaxslarning hayot tarziga, balki butun boshli davlatlar va mintaqalar iqtisodiyoti, madaniyati hamda xavfsizlik tizimiga o'zining chuqur ta'sirini ko'rsatmoqda.

Bir tomondan, yuridik jihatdan to'g'ri tashkil etilgan va tartibga solingan migratsiya qabul qiluvchi mamlakatlarning mehnat bozori ehtiyojlarini qondirish, iqtisodiyotni rag'batlantirish, inson kapitalini jalb qilish hamda davlatlararo madaniy aloqalarni boyitish kabi qator ijobiy xususiyatlarga ega. Boshqa tomondan esa, nazoratsiz, ommaviy va nolegal (noqonuniy) migratsiya oqimlari qabul qiluvchi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligiga jiddiy sinov bo'lib, davlat milliy xavfsizligi, xususan, jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimi oldiga o'ta murakkab chaqiriqlarni keltirib chiqarmoqda.

Jamoat xavfsizligi — bu davlat ichki barqarorligining tayanchi bo'lib, jamiyatdagi qonun ustuvorligi, fuqarolarning hayoti, sog'lig'i, huquq va erkinliklari, shuningdek, ijtimoiy tartibning turli ichki va tashqi tahdidlardan ishonchli himoyalanganlik holatini anglatadi. Xorijiy fuqarolar oqimining tezkor o'sishi qabul qiluvchi davlatlardagi ijtimoiy infratuzilmaga tushadigan yuklamani keskin oshirib yuboradi. Natijada, ushbu jarayonlarni to'g'ri muvofiqlashtirmaslik jamoat joylarida xavfsizlikni ta'minlash mexanizmlarining zaiflashishiga olib kelishi mumkin.

Migrantlarning yangi ijtimoiy muhitga moslashishidagi qiyinchiliklar, ishsizlik, til bilmaslik, huquqiy savodxonlikning pastligi hamda ularning ijtimoiy himoyasizligi qator muammolarni keltirib chiqaradi. Bunday qatlamning yashirin iqtisodiyotga jalb etilishi, norasmiy mehnat bozorining kengayishi kriminogen vaziyatning murakkablashishiga, huquqbuzarliklar hamda jinoyatchilik (jumladan, o'g'rilik,

firibgarlik, odam savdosi va transmilliy uyushgan jinoyatchilik) darajasining oshishiga bevosita zamin yaratadi.

Shu sababli, migratsiya jarayonlari va jamoat xavfsizligi o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ilmiy-nazariy jihatdan o'rganish, mavjud tendensiyalar va xavflarni tahlil qilish hamda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarning yechimiga doir samarali huquqiy, institutsional mexanizmlarni ishlab chiqish davlat idoralari va ilmiy hamjamiyat oldidagi eng ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada ushbu jarayonlarning asosiy xususiyatlari va ularni xavfsizlik manfaatlari nuqtai nazaridan boshqarish usullari ko'rib chiqiladi.

Migratsiya jarayonlari jamoat xavfsizligiga bir nechta asosiy yo'nalishlarda ta'sir ko'rsatadi:

1. Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka ta'siri Migrantlar qabul qiluvchi davlatlardagi ish kuchi tanqisligini to'ldirishga xizmat qiladi. Biroq, tartibsiz va yirik migratsiya oqimlari hududlardagi ijtimoiy infratuzilmaga — tibbiyot, ta'lim maskanlari va transport tizimiga kuchli bosim yarata boshlaydi. Ish o'rinlari uchun raqobatning ortishi mahalliy aholi va migrantlar o'rtasida ijtimoiy keskinlik va ziddiyatlarga sabab bo'lishi mumkin. Ijtimoiy himoyasizlik darajasining yuqoriligi jinoyatchilik o'sishi uchun qulay zamin yaratadi.

2. Nolegal migratsiya va kriminogen vaziyat Qonunga xilof ravishda mamlakatga kirish, bo'lish va ishlash bevosita jamoat xavfsizligiga tahdid soladi. Nolegal migrantlar ko'pincha rasmiy ish joyiga ega bo'lmagani va huquqiy jihatdan himoyalanganligi sababli, **yashirin iqtisodiyot** (xufiyona iqtisodiyot) subyektlariga aylanadilar. Ular odam savdosi, qoradori aylanmasi va turli uyushgan jinoiy guruhlar faoliyatiga jalb qilinishi yoki o'zlari shunday jinoyatlar qurboniga aylanishi ehtimoli juda yuqori.

3. Ijtimoiy moslashuv va anklavlashish muammosi Migrantlarning qabul qiluvchi jamiyatga huquqiy, madaniy va lisoniy jihatdan moslasha olmasligi marginallashuvga olib keladi. Buning natijasida shaharlarda yopiq etnik guruhlar

(anklavlar) shakllanadi. Bunday hududlarda qonun ustuvorligini ta'minlash va huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan jamoat nazoratini amalga oshirish murakkablashadi.

Muammolarni hal etishning huquqiy va institutsional yechimlari

Jamoat xavfsizligiga salbiy ta'sirlarni yumshatish maqsadida davlatlar o'z migratsiya siyosatida quyidagi jihatlariga e'tibor qaratishi zarur:

- **Tizimli hisob va raqamli nazorat:** Migratsiya oqimlarini aniq qayd etuvchi va monitoring qiluvchi yagona raqamli platformalarni yaratish hamda vizaviy va ro'yxatga olish tartib-qoidalarini shaffoflashtirish.

- **Integratsiya dasturlarini joriy etish:** Migrantlar uchun mo'ljallangan til o'rgatish, kasbga tayyorlash va mahalliy qonunchilik asoslarini tushuntirish bo'yicha qisqa muddatli moslashtirish markazlari faoliyatini kengaytirish.

- **Idoralararo hamkorlikni kuchaytirish:** Jamoat xavfsizligini ta'minlovchi tuzilmalar, bojxona, chegara xizmatlari hamda mahalliy hokimiyat organlari o'rtasida tezkor ma'lumot almashinuvini yo'lga qo'yish.

- **Profilaktik ishlar samaradorligi:** Jinoyatchilikka moyil bo'lgan muhitni barvaqt aniqlash va huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha xorijiy davlatlar huquqni muhofaza qiluvchi organlari bilan o'zaro tajriba va ma'lumot almashinishni rivojlantirish.

Tadqiqotlar va mavjud vaziyat tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy globallashuv sharoitida migratsiya jarayonlarini to'xtatish yoki to'liq cheklash nafaqat imkonsiz, balki davlatlarning iqtisodiy taraqqiyoti uchun samarasizdir. Yagona haqiqat shundan iboratki, **migratsiyaning o'zi jamoat xavfsizligiga bevosita tahdid soluvchi mutlaq salbiy omil emas; asosiy xavf — uning nazoratsiz, stixiyali va qonunga xilof ravishda kechishidadir.** Shu sababli, davlat milliy xavfsizligi va jamoat tartibini ta'minlash migratsiya siyosatini to'g'ri shakllantirish, inson huquqlarini himoya qilish hamda kriminogen xavflarning barvaqt oldini olish mexanizmlarini o'zaro uyg'unlashtirishni talab etadi.

Ushbu yo'nalishdagi jamoat xavfsizligini ishonchli ta'minlash uchun quyidagi konseptual masalalarga alohida e'tibor qaratish lozim:

Qonuniy mexanizmlarni soddalashtirish va raqamlashtirish: Nolegal migratsiyaga qarshi kurashishda faqatgina ma'muriy jazo, reydlar va deportatsiya choralarini qo'llash uzoq muddatli va barqaror natija bermaydi. Aksincha, mehnat migrantlari uchun mamlakatda bo'lish va ishlash ruxsatnomalarini olish tartib-qoidalarini soddalashtirish, inson omilini kamaytiruvchi **yagona raqamli monitoring tizimlarini** joriy etish xufiyona iqtisodiyot va norasmiy mehnat bozorini qisqartirishning eng samarali yo'lidir.

Ijtimoiy moslashuv — xavfsizlik garovi sifatida: Migrantlarning qabul qiluvchi jamiyatga to'laqonli integratsiyasi jamoat xavfsizligining eng muhim fundamentlaridan biridir. Jamiyatdan ajralib qolgan, huquqiy savodxonligi past, tili va madaniyatini tushunmaydigan marginallashtirilgan qatlam har doim uyushgan jinoyatchilik, firibgarlik va ekstremistik guruhlar uchun qulay "o'lja" bo'lib xizmat qiladi. Davlat tomonidan tashkil etiladigan til o'rgatish, kasb-hunarga tayyorlash va qonunchilik asoslarini tushuntirish markazlariga sarflanadigan mablag'lar aslida **kelajakdagi jamoat xavfsizligi uchun kiritilgan strategik sarmoya** sifatida baholanishi kerak.

Transmilliy jinoyatchilikka qarshi xalqaro hamkorlik: Odam savdosi, kontrabanda va xalqaro terrorizm kabi global tahdidlarning oldini olish sof ichki choralar bilan cheklanib qolmaydi. Bu xorijiy davlatlarning huquqni muhofaza qiluvchi organlari, chegara va bojxona xizmatlari hamda Xalqaro migratsiya tashkiloti (XMT) kabi tuzilmalar o'rtasida tezkor axborot almashinuvini, qo'shma profilaktik tadbirlarni muntazam o'tkazishni taqozo etadi.

Umuman olganda, jamoat xavfsizligini ta'minlashda migratsiya oqimlarini oqilona va huquqiy doirada boshqarish — davlat ichki barqarorligining, uning iqtisodiy va ijtimoiy osoyishtaligining o'ziga xos indikatoridir. Zamonaviy migratsiya siyosati qat'iy qonuniylik, insonparvarlik tamoyillari va davlatning xavfsizlik manfaatlari o'rtasidagi oltin oraliqni topishga qaratilmog'i lozim. Faqatgina shunday

kompleks va tizimli yondashuv orqali migratsiyani tahdid manbaidan jamiyat rivojini harakatlantiruvchi ijobiy omilga aylantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-27-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasining "Tashqi mehnat migratsiyasi to'g'risida"gi Qonuni (loyihasi va qabul qilingan tegishli me'yoriy hujjatlar).
4. Ismoilov B. I. *Transmilliy jinoyatchilik va nolegal migratsiya: xavflar hamda ularning oldini olish yo'llari*. Yuridik fanlar axborotnomasi. Toshkent, 2021.
5. Abdullayev Yo., Qosimov A. *Zamonaviy globallashuv sharoitida migratsiya jarayonlari: ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy jihatlar*. Monografiya. – T.: "Adolat", 2020.
6. Рязанцев С.В. *Трудовая миграция в странах СНГ: тенденции и проблемы регулирования*. — М.: Наука, 2019.
7. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi. *Jamoat tartibini saqlash va xavfsizlikni ta'minlashning dolzarb muammolari*. Ilmiy-amaliy konferensiya to'plami. Toshkent, 2022.
8. Xalqaro Migratsiya Tashkiloti (IOM). *World Migration Report 2024 (Jahon migratsiya hisoboti)*. Jeneva, 2024.
9. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT). *Xavfsiz, tartibli va qonuniy migratsiya bo'yicha Global shartnoma* (Global Compact for Migration). Nyu-York, 2018.

Elektron manbalar:

10. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy veb-sayti. Aholi va migratsiya statistikasi (www.stat.uz).
11. Lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.